e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

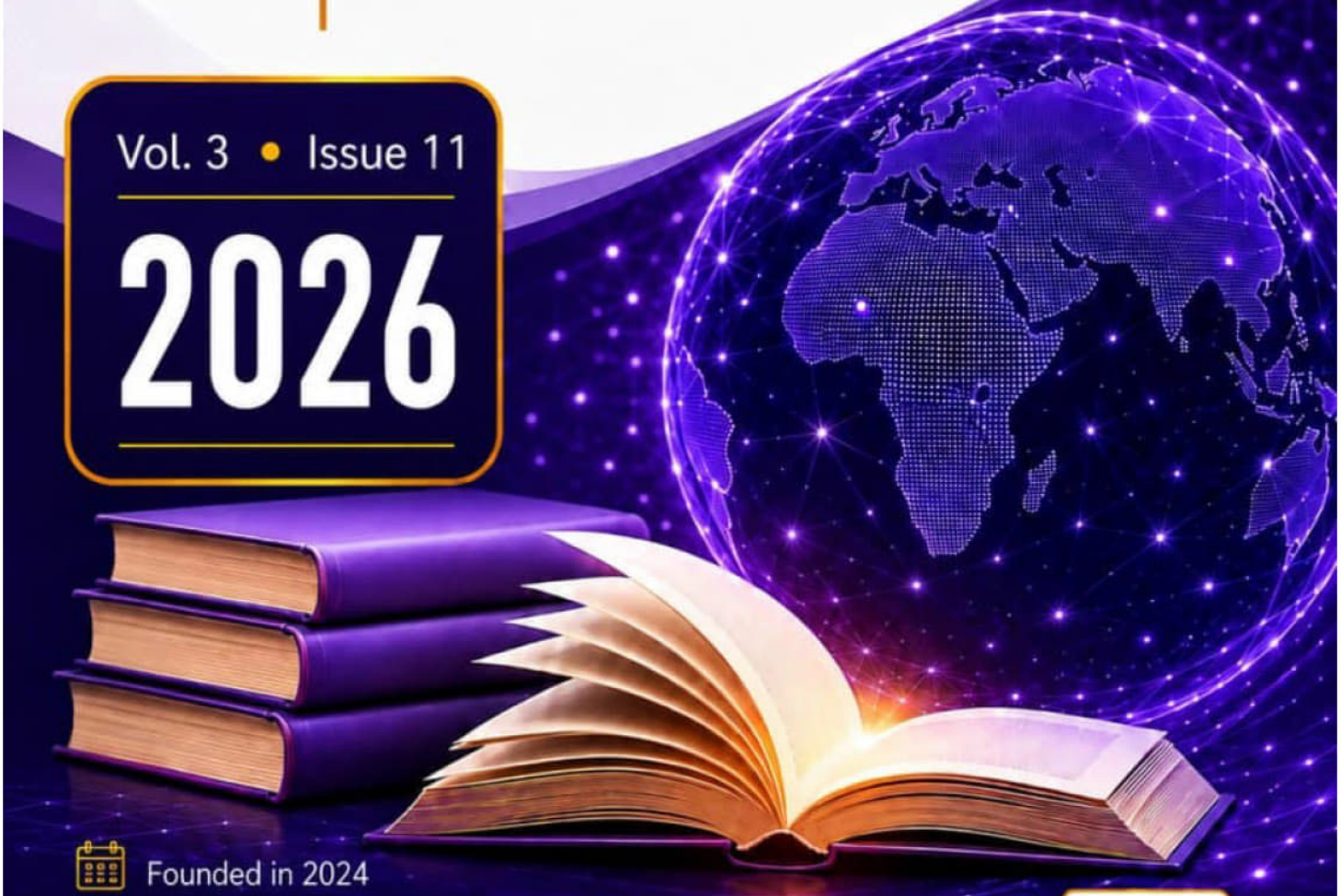
IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 11

2026

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ISSN 2181-2926 (Online)
Article / Original paper ***https://doi.org/10.67227/0hthq696***

MA'RIFIY MARAFONLARNING YOSHLARDA VATANPARVARLIK QADRIYATINI SHAKLLANTIRISHDAGI IJTIMOIY-FALSAFIY AHAMIYATI

Baxramov Adaxamjon Bakirjanovich
O'zbekiston Milliy universiteti, tadqiqotchi.
e-mail: adaxamjonbakirjanov@gmail.com **ORCID**: https://orcid.org/0009-0003-3560-3477

Annotatsiya.
Mazkur maqolada zamonaviy ma'rifiy marafonlarning yoshlar dunyoqarashi, ijtimoiy faolligi va vatanparvarlik qadriyatini shakllantirishdagi ijtimoiy-falsafiy ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda Rossiya Federatsiyasida amalga oshirilayotgan "Znanie.Pervye" federal ma'rifiy marafoni tajribasi misolida ma'rifat, ijtimoiy integratsiya, milliy identiklik, fuqarolik mas'uliyati va vatanparvarlik o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik ochib berilgan. Tadqiqot natijalari ma'rifiy tadbirlarning yoshlarga ta'siri faqat bilim berish bilan cheklanmasligini, balki ijtimoiy identifikatsiya, qadriyatlarni interiorizatsiya qilish, ijtimoiy ishonch, ijtimoiy namuna orqali o'rganish va kelajakka yo'naltirilgan ijtimoiy maqsadlarni shakllantirish mexanizmlarini ham qamrab olishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ma'rifiy marafonlarning vatanparvarlikni shakllantirishdagi ta'siri avtomatik va bir xil natija bermasligi, uning samaradorligi mazmun sifati, ma'ruzachilarning ilmiy va ijtimoiy nufuzi, ishtirokchilarning faolligi, axborot muhiti hamda tadbirdan keyingi amaliy mexanizmlarga bog'liqligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: yoshlar, vatanparvarlik, ma'rifat, ma'rifiy marafon, ijtimoiy identiklik, milliy qadriyat, fuqarolik mas'uliyati, ijtimoiy kapital, yoshlar siyosati, milliy o'zlik, ma'naviy tarbiya, ijtimoiy-falsafiy tahlil.

СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПРОСВЕТИТЕЛЬСКИХ МАРАФОНОВ В ФОРМИРОВАНИИ ПАТРИОТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ У МОЛОДЁЖИ

Бахрамов Адахамжон Бакиржанович
Национальный университет Узбекистана, исследователь.

Аннотация.
В статье анализируется социально-философское значение современных просветительских марафонов в формировании мировоззрения, социальной активности и патриотических ценностей молодёжи. На примере опыта федерального просветительского марафона «Знание.Первые», реализуемого в Российской Федерации, раскрывается взаимосвязь между просвещением, социальной интеграцией, национальной идентичностью, гражданской ответственностью и патриотизмом. Результаты исследования показывают, что влияние просветительских мероприятий на молодёжь не ограничивается передачей знаний, а охватывает механизмы социальной идентификации, интериоризации ценностей, формирования социального доверия, обучения посредством социальных образцов и определения ориентированных на будущее общественных целей. Вместе с тем обосновывается, что влияние просветительских марафонов на формирование патриотизма не является автоматическим и не приводит к одинаковым результатам: их эффективность зависит от качества содержания, научного и общественного авторитета спикеров, активности участников, информационной среды и практических механизмов, реализуемых после мероприятия.

Ключевые слова: молодёжь, патриотизм, просвещение, просветительский марафон, социальная идентичность, национальные ценности, гражданская ответственность, социальный капитал, молодёжная политика, национальная идентичность, духовно-нравственное воспитание, социально-философский анализ.

THE SOCIO-PHILOSOPHICAL SIGNIFICANCE OF EDUCATIONAL MARATHONS IN SHAPING PATRIOTIC VALUES AMONG YOUTH

Baxramov Adaxamjon Bakirjanovich

National University of Uzbekistan, Researcher.

Abstract.
This article analyzes the socio-philosophical significance of contemporary educational marathons in shaping young people's worldview, social engagement, and

ISSN 2181-2926 (Online)

patriotic values. Drawing on the experience of the federal educational marathon "Znanie.Pervye" implemented in the Russian Federation, the study explores the interrelationship between education, social integration, national identity, civic responsibility, and patriotism. The findings demonstrate that the influence of educational events on young people extends beyond knowledge transmission and encompasses mechanisms of social identification, value internalization, social trust, learning through social role models, and the formation of future-oriented social goals. At the same time, the study argues that the impact of educational marathons on the development of patriotism is neither automatic nor uniform; their effectiveness depends on the quality of content, the academic and social credibility of speakers, participant engagement, the information environment, and practical follow-up mechanisms.

Keywords: youth, patriotism, education, educational marathon, social identity, national values, civic responsibility, social capital, youth policy, national identity, spiritual and moral education, socio-philosophical analysis.

Kirish. Globallashuv, raqamlashuv va axborot oqimlarining jadallashuvi sharoitida yosh avlodning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimini shakllantirish nafaqat pedagogik, balki muhim ijtimoiy-falsafiy muammoga aylanmoqda. Zamonaviy yosh bir vaqtning o‘zida milliy, mintaqaviy va global axborot maydonlarining subyekti sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bu holat milliy o‘zlikni anglash, fuqarolik mas’uliyati, ijtimoiy birdamlik va Vatanga daxldorlik hissini shakllantirishning yangi usullarini izlashni taqozo etmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida yoshlarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik, mamlakat va xalqning madaniy merosidan faxrlanish, vatanparvarlik va Vatanga mehr-muhabbat tuyg‘ularini shakllantirish davlat va jamiyatning muhim vazifalaridan biri sifatida belgilangan. Yoshlarni milliy qadriyatlar va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan zamonaviy yondashuvlarni rivojlantirish mazkur muammoning dolzarbligini yanada oshirmoqda.

Shu nuqtai nazardan, yoshlarning vatanparvarlik tuyg‘usini faqat an’anaviy tarbiyaviy tadbirlar bilan cheklab qo‘ymasdan, ularning intellektual qiziqishlari, kasbiy maqsadlari, ijtimoiy muloqoti va raqamli media muhiti bilan uyg‘unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy ma’rifiy marafonlar ana shunday kommunikatsion va ijtimoiy-ta’limiy formatlardan biri hisoblanadi. Ular an’anaviy ma’ruza modelidan farqli ravishda bilim berishni ochiq muloqot, savol-javob, master-klass, ijodiy faollik, ijtimoiy namuna va raqamli kommunikatsiya bilan birlashtiradi.

Rossiya Federatsiyasida amalga oshirilayotgan «Znanie.Pervye» federal ma’rifiy marafoni mazkur formatning yorqin misollaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Marafon yoshlarni mamlakatning turli sohalarida faoliyat yuritayotgan olimlar, davlat arboblari, tadbirkorlar, madaniyat va san’at vakillari, sportchilar hamda boshqa taniqli shaxslar bilan muloqotga jalb etadi. 2026-yildagi marafon 28–30-aprel kunlari o‘tkazilib, Rossiyada Xalqlar birligi yiliga bag‘ishlangan. Marafon konsepsiyasida xalqlar birligi mamlakat yutuqlari va taraqqiyotining muhim asoslaridan biri sifatida talqin etilgan [1].

Mazkur formatning ijtimoiy-falsafiy ahamiyati shundaki, unda bilim faqat axborot sifatida emas, balki shaxsning o‘zini jamiyatdagi muayyan ijtimoiy-madaniy jarayonlarning subyekti sifatida anglashiga ta’sir qiluvchi vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI (METHODS)

Tadqiqot nazariy-empirik tahlilning sifat usullariga asoslangan. Ma’rifiy marafonlarning yoshlar vatanparvarligini shakllantirishdagi o‘rnini aniqlash maqsadida ijtimoiy-falsafiy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, qadriyatlar tahlili, ijtimoiy identiklik yondashuvi va kontent-tahlil elementlaridan foydalanildi.

TADQIQOT NATIJALARI (RESULTS)

Tahlil natijalari ma’rifiy marafonlarning yoshlar vatanparvarligiga ta’siri bir nechta o‘zaro bog‘liq ijtimoiy-falsafiy mexanizmlar orqali amalga oshishi mumkinligini ko‘rsatdi.

Vatanparvarlikni faqat Vatanga muhabbat yoki emotsional holat sifatida talqin qilish uning ijtimoiy mazmunini to‘liq ochib bermaydi. Falsafiy nuqtai nazardan, vatanparvarlik shaxsning o‘zini muayyan tarixiy, madaniy va ijtimoiy makonning subyekti sifatida anglashi bilan bog‘liq murakkab qadriyatli munosabatdir.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, vatanparvarlikni to‘rtta o‘zaro bog‘liq komponent orqali ifodalash mumkin:

1. **emotsional komponent** — Vatanga muhabbat, faxr va daxldorlik hissi;
2. **kognitiv komponent** — mamlakat tarixi, madaniyati, tili, ilm-fani va ijtimoiy taraqqiyoti haqidagi bilim;
3. **aksiologik komponent** — milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglash va qabul qilish;
4. **faoliyatli komponent** — jamiyat va mamlakat taraqqiyotiga amaliy hissa qo‘shishga tayyorlik [2].

Demak, ma’rifat vatanparvarlikning kognitiv asosini shakllantirsa, ijtimoiy muloqot va amaliy faoliyat uning emotsional, aksiologik va faoliyatli jihatlarini mustahkamlashi mumkin.

«Znanie.Pervye» formatining muhim xususiyati bilimni bir tomonlama uzatishdan ko‘ra, bilim egasi va yosh auditoriya o‘rtasida bevosita muloqotni tashkil etishdir.

Marafon formatida yoshlarning olimlar, muhandislar, sportchilar, tadbirkorlar, san’atkorlar va davlat arboblari bilan muloqot qilishi ijtimoiy namuna mexanizmidan foydalanish imkonini beradi.

Yosh inson muvaffaqiyatni abstrakt tushuncha sifatida emas, balki muayyan shaxsning hayoti va faoliyati misolida

qabul qiladi. Natijada «Men ham mamlakat taraqqiyotiga qanday hissa qo‘sha olaman?» degan shaxsiy-ijtimoiy savol paydo bo‘lishi mumkin.

Bu jarayon ma’rifiy tadbirni oddiy axborot uzatish vositasidan yoshlarda ijtimoiy subyektlikni shakllantirish institutiga aylantirish imkonini beradi.

Vatanparvarlikning muhim asoslaridan biri tarixiy xotira hisoblanadi. Tarixiy voqealar va milliy merosni quruq faktlar sifatida emas, balki bugungi jamiyat taraqqiyoti bilan bog‘liq jarayon sifatida talqin qilish yoshlarda tarixiy davomiylik hissini kuchaytiradi.

Ma’rifiy marafonlarda tarix, madaniyat va milliy meros mavzularining zamonaviy texnologiyalar, ilmiy yutuqlar va shaxsiy hayot tajribalari bilan uyg‘unlashtirilishi yoshlarda o‘tmish, bugun va kelajak o‘rtasidagi bog‘liqlikni anglashga yordam berishi mumkin.

Identiklik shaxsning «Men kimman?» degan savolga bergan ijtimoiy-madaniy javobidir. Yoshlar milliy tarix, madaniyat, til, ilm-fan va zamonaviy yutuqlar bilan tanishgan sari o‘zini muayyan milliy hamjamiyatning bir qismi sifatida anglash imkoniyati ortadi.

Biroq zamonaviy vatanparvarlikni faqat «milliy g‘urur» bilan cheklash maqsadga muvofiq emas. Milliy identiklik umuminsoniy qadriyatlar, ochiqlik, bilim, mehnat, qonunga hurmat va ijtimoiy mas’uliyat bilan uyg‘unlashtirilishi zarur.

Ma’rifiy tadbirlar yoshlarni mamlakatdagi mavjud muammolar va ularni hal etish imkoniyatlari bilan tanishtirishi mumkin. Agar ma’rifiy mazmun «muammo mavjud» degan fikr bilan cheklanmay, «uni hal qilishda yoshlarning o‘rni qanday?» degan savolga olib kelsa, vatanparvarlik emotsional tushunchadan amaliy faoliyatga aylana boshlaydi.

Shu nuqtai nazardan, haqiqiy vatanparvarlikning muhim mezoni yoshning o‘z bilimi, kasbi, ijodi, tadbirkorligi yoki jamoatchilik faoliyati orqali jamiyatga foyda keltirishga tayyorligidir.

Katta auditoriya ishtirokidagi ma’rifiy tadbirlar umumiy tajriba va umumiy maqsad hissini shakllantirishi mumkin. Turli hududlar, ijtimoiy qatlamlar va ta’lim muassasalaridan kelgan yoshlarning bir maydonda muloqot qilishi ular o‘rtasidagi ijtimoiy aloqalarni kengaytirishga xizmat qiladi.

Shu sababli ma’rifiy marafon faqat ta’limiy tadbir emas, balki ijtimoiy kapitalni shakllantiruvchi kommunikatsion institut vazifasini ham bajarishi mumkin.

Vatanparvarlik faqat o‘tmishga munosabat emas, balki kelajak haqidagi tasavvur bilan ham bog‘liq. Yoshlar mamlakatning ilm-fan, texnologiya, iqtisodiyot, madaniyat va sport sohalaridagi istiqbollari bilan tanishganida, o‘z shaxsiy kelajagini mamlakat kelajagi bilan bog‘lash imkoniyati paydo bo‘ladi.

Shu nuqtai nazardan, «Mening kelajagim — mamlakatim kelajagining bir qismi» degan qarashni shakllantirish ma’rifiy marafonlarning muhim ijtimoiy natijalaridan biri bo‘lishi mumkin.

MUHOKAMA (DISCUSSION)

Tadqiqot natijalari ma’rifiy marafonlarning vatanparvarlikni shakllantirishdagi ta’siri kompleks xususiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. Uning asosiy farqi shundaki, an’anaviy tarbiyaviy modelda qadriyat ko‘proq tayyor g‘oya sifatida taqdim etilsa, ma’rifiy marafon formatida qadriyat bilim, shaxsiy muloqot, ijtimoiy namuna va amaliy faoliyat bilan bog‘lanishi mumkin.

Bu holatni quyidagi ijtimoiy-falsafiy zanjir orqali ifodalash mumkin:

bilim → anglash → qadriyat → identiklik → mas’uliyat → amaliy faoliyat.

Mazkur jarayonda bilim vatanparvarlikning kognitiv asosini tashkil etadi. Bilim shaxsiy ahamiyat kasb etganida qadriyatga aylanishi, qadriyat shaxsning o‘zini anglashi bilan birlashganda identiklikning tarkibiy qismiga aylanishi mumkin. Identiklik esa ijtimoiy mas’uliyat va amaliy faollik uchun motivatsion asos bo‘lib xizmat qiladi.

Ushbu yondashuv Tajfel va Turnerning ijtimoiy identiklik nazariyasi, Banduraning ijtimoiy o‘rganish konsepsiyasi, Bourdieuning ijtimoiy kapital va kapital shakllari haqidagi qarashlari hamda Putnamning ijtimoiy ishonch va jamoaviy ishtirokka oid yondashuvlari bilan nazariy jihatdan uyg‘unlashadi [1].

Biroq ma’rifiy marafonlarning ijobiy ta’sirini mutlaqlashtirish ilmiy jihatdan to‘g‘ri emas.

Birinchidan, qisqa muddatli tadbir uzoq muddatli qadriyatli o‘zgarishni avtomatik ravishda ta’minlamaydi.

Ikkinchidan, ta’sir ishtirokchining yoshi, dastlabki qiziqishi, ijtimoiy tajribasi, ta’lim darajasi va axborotni qabul qilish xususiyatlariga bog‘liq bo‘ladi.

Uchinchidan, emotsional ta’sir yuqori bo‘lgan tadbirlarda auditoriya ma’ruzachining shaxsiy nufuzi ta’sirida axborotni tanqidiy tahlil qilmasdan qabul qilishi ehtimoli mavjud.

To‘rtinchidan, raqamli muhitda ma’rifiy kontent bilan bir qatorda noto‘g‘ri, biryoqlama yoki manipulyativ axborot ham tarqalishi mumkin. Shu sababli zamonaviy vatanparvarlik tarbiyasi tanqidiy fikrlash va mediasavodxonlik bilan birga olib borilishi zarur [2].

Demak, vatanparvarlik yoshning har qanday axborotni so‘zsiz qabul qilishi emas. Aksincha, u Vatan, jamiyat va davlat manfaatlariga daxldor masalalarni ongli ravishda anglash, ularni mustaqil tahlil qilish va shaxsiy ijtimoiy pozitsiyani shakllantirish qobiliyatini ham qamrab oladi.

O‘ZBEKISTON SHAROITIDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI

O‘zbekistonda yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan ta’limiy, madaniy va ijtimoiy tadbirlar tizimi shakllangan. Biroq zamonaviy yoshlar auditoriyasining axborot iste’moli va kommunikatsiya usullari o‘zgarib borayotgani mazkur faoliyatni yangi formatlar bilan boyitishni talab etadi.

Shu nuqtai nazardan, Rossiyadagi «Znanie.Pervye» modelini to‘liq ko‘chirish emas, balki uning ijtimoiy-falsafiy mexanizmlarini O‘zbekistonning milliy, madaniy va ijtimoiy xususiyatlariga moslashtirish maqsadga muvofiq.

O‘zbekiston uchun shartli ravishda quyidagi model taklif etiladi:

ma’rifat → muloqot → milliy identiklik → ijtimoiy mas’uliyat → amaliy tashabbus.

ISSN 2181-2926 (Online)

Masalan, taniqli olim, muhandis, tadbirkor, san'atkor yoki jamoat arbobi bilan uchrashuvdan keyin ishtirokchilarga muayyan ijtimoiy, ilmiy yoki texnologik muammoni hal qilishga qaratilgan loyihalarni ishlab chiqish imkoniyatini berish mumkin.

Bunday yondashuvda marafon natijasi faqat «qancha kishi qatnashdi?» degan statistik ko'rsatkich bilan emas, balki «qancha yosh o'zlashtirgan bilimini amaliy faoliyatga aylantirdi?» degan mezon bilan ham baholanadi.

O'zbekistonda ma'rifiy marafonlarni quyidagi yo'nalishlar bilan integratsiyalash mumkin:

- milliy tarix va tarixiy shaxslar;
- milliy madaniy meros;
- ilm-fan va innovatsiyalar;
- raqamli texnologiyalar;
- tadbirkorlik;
- ekologiya;
- volontyorlik;
- fuqarolik mas'uliyati;
- milliy san'at va adabiyot;
- sport;
- yoshlarning ijodiy va ijtimoiy tashabbuslari [1].

Bunday integratsiya vatanparvarlikni abstrakt emotsional tushunchadan yoshlarning kundalik hayoti, ta'limi, kasbiy tanlovi va ijtimoiy faoliyati bilan bog'liq amaliy qadriyatga aylantirish imkonini beradi.

XULOSA (CONCLUSION)

Tadqiqot natijalari ma'rifiy marafonlar zamonaviy yoshlar siyosati va ma'naviy-ma'rifiy tarbiya tizimida muhim ijtimoiy institut sifatida namoyon bo'lishi mumkinligini ko'rsatdi. Ularning asosiy ahamiyati faqat bilim berishda emas, balki bilimni shaxsiy tajriba, ijtimoiy muloqot, milliy identiklik va fuqarolik mas'uliyati bilan bog'lash imkoniyatida namoyon bo'ladi. «Znanie.Pervye» tajribasi shu nuqtai nazardan zamonaviy ma'rifiy kommunikatsiyaning qiziqarli modeli sifatida baholanishi mumkin. Marafon formati yoshlarni olimlar, davlat arboblari, tadbirkorlar, madaniyat va sport vakillari bilan bevosita muloqotga jalb etish orqali bilim va ijtimoiy namuna o'rtasida bog'liqlikni shakllantirish imkonini beradi.Falsafiy nuqtai nazardan mazkur jarayonni **«bilimdan qadriyatga, qadriyatdan identiklikka, identiklikdan mas'uliyatga, mas'uliyatdan ijtimoiy faoliyatga o'tish»** jarayoni sifatida talqin qilish mumkin.Shu bilan birga, ma'rifiy marafonlarning vatanparvarlikni shakllantirishdagi ta'sirini avtomatik natija sifatida baholash mumkin emas. Uning samaradorligi tadbir mazmuni, ma'ruzachilarning ilmiy va ijtimoiy salohiyati, ishtirokchilarning faolligi, axborot muhiti, tanqidiy fikrlash mexanizmlari hamda tadbirdan keyingi amaliy qo'llab-quvvatlash tizimiga bog'liq.O'zbekiston sharoitida bunday marafonlarni tashkil etishda Rossiya tajribasini mexanik ravishda takrorlash emas, balki uning ijobiy ijtimoiy mexanizmlarini milliy tarix, madaniy meros, ilm-fan, innovatsiyalar, ma'naviy qadriyatlar va zamonaviy raqamli media imkoniyatlari bilan integratsiyalash maqsadga muvofiq.Eng muhimi, zamonaviy vatanparvarlikni faqat emotsional shiorlar orqali emas, balki bilimlilik, mustaqil fikrlash, milliy o'zlikni anglash, qonunga hurmat, mehnatsevarlik, ijtimoiy mas'uliyat va mamlakat taraqqiyotiga amaliy hissa qo'shish kabi qadriyatlar tizimi orqali shakllantirish zarur.Shu ma'noda, ma'rifiy marafonning eng yuqori ijtimoiy samarasi tadbir ishtirokchilari soni bilan emas, balki tadbirdan keyin yoshlarning bilim olishga, jamiyatga xizmat qilishga, yangi g'oyalar yaratishga va mamlakat taraqqiyoti uchun mas'uliyat olishga bo'lgan tayyorligi bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1.Российское общество «Знание». Федеральный просветительский марафон «Знание.Первые» [Электронный ресурс]. — 2026. URL: https://znanierussia.ru/marathon. Российское общество «Знание»

2.Tajfel H., Turner J. C. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior // Psychology of Intergroup Relations / ed. by S. Worchel, W. G. Austin. — 2nd ed. — Chicago: Nelson-Hall, 1986. — P. 7–24. URL: Bibliografik qayd — GESIS.

3.Bandura A. Social Learning Theory. — Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1977. — VIII, 247 p. URL: https://catalog.library.tamu.edu/Record/in00001433009/Description. — Kutubxona katalogi. catalog.library.tamu.edu

4.Bourdieu P. The Forms of Capital // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / ed. by J. G. Richardson. — New York: Greenwood Press, 1986. — P. 241–258. URL: Bobning PDF nusxasi. pauldowling.me

5.Putnam R. D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. — New York: Simon & Schuster, 2000. — 541 p. URL: https://robertdputnam.com/bowling-alone/. — Muallifning rasmiy sahifasi. Robert D. Putnam

6. Frankl V. E. Man's Search for Meaning. — Boston: Beacon Press, 2006. URL: https://www.beacon.org/Mans-Search-for-Meaning-P602.aspx.